

 FINNMÁRKOKOMIŠUVDNA
 FINNMARKSKOMMIŠJONEN

Folkemøte felt 7 Tana og Tanafjorden

Begge foto: F.Ingilæ

Finmarkskommisjonen – en oversikt

29. februar 2015 v/Jon Gauslaa

 FINNMÁRKOKOMIŠUVDNA
 FINNMARKSKOMMIŠJONEN

Finmarkskommisjonen

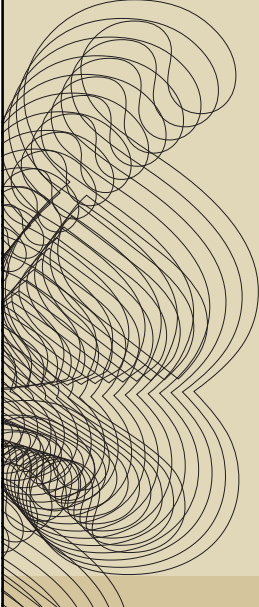
- **Alta-striden, Samerettsutvalget, finnmarksloven**
 - Stortingets Justiskomiteé (2005): Finnmarksloven må suppleres med regler om rettighetskartlegging for å oppfylle ILO art 14 (synspunktet bygger på uttalelser fra ILO, UD's rettsavdeling og Graver/Ulfsteins utredning).
 - Kommisjonen skal kartlegge rettighetsforhold på FeFo-forvaltet (tidligere statsforvaltet) grunn i Finnmark.
- **Liknende kartlegginger er tidligere gjennomført av:**
 - Høyfjellskommisjonen (1908-1953): Rettighetsforhold på statsgrunn i Sør Norge (statsallmenningene).
 - Utmarkskommisjonen (1985-2004): Rettighetsforhold på statsgrunn i Nordland og Troms.
 - Disse hadde også til oppgave å trekke grenser mellom statsgrunn og private eiendommer. Det har ikke Finnmarkskommisjonen.

2.

FINNMÁRKOKOMIŠUVDNA
FINNMARKSKOMMIŠJONEN

Kort historisk tilbakeblikk:

- På slutten av 1800-tallet hadde rettstilstanden i Sør Norge i flere hundre år vært at lokalbefolkningens bruk kunne gi grunnlag for erverv av rettigheter til utmarksressursene.
- I Finnmark var situasjonen en annen fra ca. 1850. Dette gjaldt både reindriftens og fastboende befolknings bruk.
 - *Finmarken har fra de ældste Tider været benævnt og behandlet som en Colonie* (Finansdepartementet i Ot. prop. 21/1848).
 - *Finmarken ..., er som bekjendt taget i uindskrenket Besiddelse og koloniseret af selve Kronen. Den fuldt organiserede Stat ... benyttede denne Eiendom ganske som en Privatmand, der ikke er bundet av andres Ret* (Regjeringsadvokaten, 1864).
 - *Den bruksrett staten saaledes har gitt i Finmarken, er en ret som staten kan ta tilbake, naar den vil, uden at det er at gaa nogen privatmands ret for nær* (Prof. Nicolaus Gjeldsvik, Norsk tingsrett, 1919, gjentatt i senere utgaver).
- **Staten hadde eksklusiv eierrådighet, og behøvde ikke ta hensyn til andres rettigheter – fordi de ikke fantes.**

3.

FINNMÁRKOKOMIŠUVDNA
FINNMARKSKOMMIŠJONEN

Kommisjonens oppgave

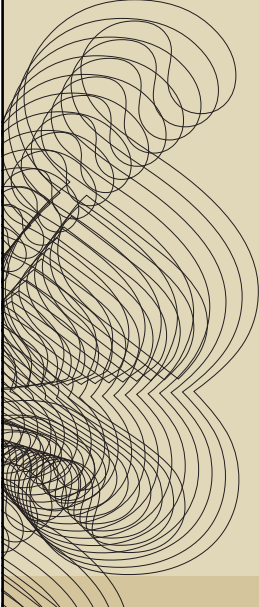
Finnmarksloven § 29 første ledd:

- ”Det opprettes en kommisjon ... som på grunnlag av **gjeldende nasjonal rett** skal utrede bruks- og eierrettigheter til **den grunnen som Finnmarkseiendommen overtar**”
 - Kartlegging av *eksisterende*, men ikke formelt anerkjente bruks- og eierrettigheter. Nye rettigheter skal ikke tildeles.
 - Utøvd bruk skal kartlegges. Er bruken av en slik art at den har gitt grunnlag for selvstendige rettsdannelser?
 - Kartlegging på grunnlag av ”*gjeldende nasjonal rett*”.
 - Kommisjonen skal bygge på alminnelige prinsipper for rettserverv ved langvarig bruk, slik de er utviklet av Høyesterett, blant annet i Selbudommen (Rt. 2001 s. 769) og Svartskogdommen (s. 1229).
 - I hvilken grad og i hvilket omfang er det med grunnlag i langvarig bruk (hevd, alders tids bruk, lokal sedvanerett, festnet bruk) ervervet rettigheter som ikke tidligere er formelt rettslig anerkjent?

4.

FINNMÁRKOKOMIŠUVDNA
FINNMARKSKOMMISSJONEN

”Gjeldende nasjonal rett”

- ”Gjeldende nasjonal rett” er brukt i § 29 (1) for å markere at også samiske sedvaner og rettsoppfatninger skal vektlegges ved vurderingen, jf. Innst. O. nr. 80 (2004-05) s. 18-19.
- Folkeretten kan få betydning ved anvendelsen av ”gjeldende nasjonal rett” i konkrete tilfeller.
 - Et viktig moment ved tolkningen og anvendelsen av interne regler. Presumsjonsprinsippet, jf. Innst. O. nr. 80 s. 19.
 - Finnmarksloven § 3: ”Loven gjelder med de begrensninger som følger av ILO 169, og skal anvendes i samsvar med folkerettens regler om urfolk og minoriteter.”
 - Dette innebærer at vilkårene for rettighetserverv må anvendes relativt lempelig. Særlig vilkårene om brukens innhold/omfang og brukernes rettsoppfatning jf. ILO art 8 og 14.

5.

FINNMÁRKOKOMIŠUVDNA
FINNMARKSKOMMISSJONEN

Kort om vilkårene for rettighetserverv

Innholdet i vilkårene varierer med rettsgrunnlagene og med type rettighet, men tre hovedvilkår må være oppfylt:

- **Tidsvilkåret.** Det må ha pågått langvarig bruk i sammenheng.
 - 20 år ved hevd av eiendomsrett og bruksrettigheter der bruken vises ved en fast innretning. 50 år ved hevd av andre bruksrettigheter. Mellom 50 og 100 år ved alders tids bruk (både eiendomsrett og bruksrett).
- **Bruksvilkåret.** Bruken må ha hatt et visst innhold og omfang.
 - For å gi grunnlag for eiendomsrett må bruken ha vært mangesidig og dominerende i forhold til andres bruk. For erverv av bruksrett er kravene ikke like strenge, men bruken må ha gått klart ut over det tilfeldige.
 - Den som har del i en alminnelig rett i et område, må ha utøvd bruk klart ut over det som har kunnet pågå i kraft av den alminnelige retten for å erverve rettigheter ut over den alminnelige retten (Rt. 1983 s. 583).
- **Rettsoppfatning.** Krav om såkalt ”aktsom god tro”.
 - Den som forsto eller kan bebreides for ikke å ha forstått at bruken var urettmessig, eller ikke hadde grunnlag i en selvstendig rett (men for eksempel i en avtale med grunneieren), vil ikke være i god tro.

6.

FINNMÁRKOKOMIŠUVDNA
FINNMARKSKOMIŠJONEN

Hvem kan få anerkjent rettigheter?

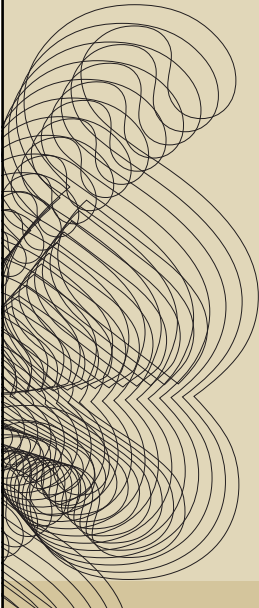
Folk i Finnmark ("samer og andre", jf. finnml. § 5, 3)

- Etableringen av kommisjonen og Utmarksdomstolen for Finnmark er virkemidler for å oppfylle Norges forpliktelser etter ILO 169 art. 14, jf. Innst. O. nr. 80 (2004-2005) s. 28.
 - Staten plikter å sørge for kartlegging av eksisterende rettigheter på grunnlag av gjeldende (nasjonal) rett.
 - Forpliktelsen sier **ikke** noe om utfallet av kartleggingen, men kartleggingen må være grundig.
- Avgjørende for om rettigheter vil bli anerkjent, er den bruken som faktisk er utøvd og de rettsoppfatningene som ligger til grunn for bruken. **Ikke** brukernes etnisitet.

7.

FINNMÁRKOKOMIŠUVDNA
FINNMARKSKOMIŠJONEN

Kommisjonens mandat

Kommisjonen skal utrede rettigheter til *den grunnen som Finnmarkseiendommen overtar*

- Dette omfatter også **lakseplasser** på FeFo-forvaltet sjøgrunn.
 - Kommisjonen har som ledd i dette også uttalt seg om gyldigheten av inndragningen av "statlige" lakseplasser, men det faller utenfor mandatet å vurdere *rettsvirkningene* av eventuelt ugyldige vedtak.
- Rettigheter til fisket i den **ikke-lakseførende delen av Tana-vassdraget** skal utredes, men *ikke* rettigheter til fisket i den lakseførende delen av vassdraget, jf. § 6 i forskrift om kommisjonen.
- Spørsmål om **interne rettighetsforhold i reindriften** (beiteregenser) skal bare utredes dersom noen som har behov for ("rettslig interesse") å få spørsmålet avklart krever det, jf. forskrift § 5.
- Spørsmål om **annet fiske i saltvann** (enn sjølaksefiske med faststående redskap) skal også bare utredes dersom noen med behov for rettighetsavklaring krever det, jf. lovens § 29 (1).
- **Privateid grunn** fradelt før 1. juli 2006 faller utenfor, jf. § 29 (1)

8.

FINNMÁRKOKOMIŠUVDNA
FINNMARKSKOMMISSJONEN

Kommisjonens mandat – fiske i sjøen

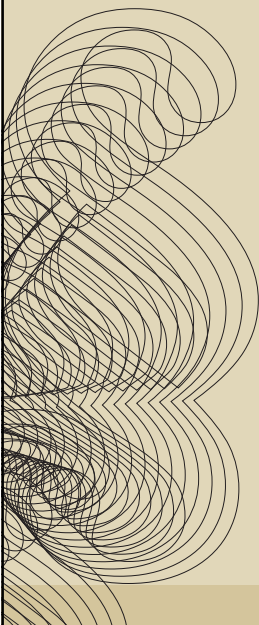
Annet fiske i sjøen enn laksefiske med faststående redskap var opprinnelig ikke omfattet av kommisjonens mandat

- Finnmarksloven § 29 (1) fikk i 2012 et tillegg (i kraft 1. januar 2013):
 - "Kommisjonen skal også utrede krav om kollektive eller individuelle rettigheter til fiskeplasser i sjø- og fjordområder i Finnmark dersom noen med rettslig interesse i en avklaring krever det".
 - Kommisjonen skal ikke utrede slike spørsmål av eget tiltak, men bare når noen som har et reelt behov for å få spørsmålet utredet krever det.
 - Kommisjonen har foreløpig ikke mottatt slike krav, men Tana er det første "fjordfeltet" kommisjonen utreder etter lovendringen. Derfor følger feltavgrensningen ikke kommunegrensen, men dekker hele Tanafjorden.
 - Når/om slike krav blir mottatt vil de bli vurdert etter de samme kriteriene som de kravene kommisjonen ellers får (varighet, bruk, rettsoppfatning).
 - For å få anerkjent særlige eller eksklusive fiskerettigheter må man derfor ha utøvd fiske i lang tid i samme område ("fiskeplass"), fisket må ha hatt et relativt betydelig omfang, og hatt et dominerende/eksklusivt preg

9.

FINNMÁRKOKOMIŠUVDNA
FINNMARKSKOMMISSJONEN

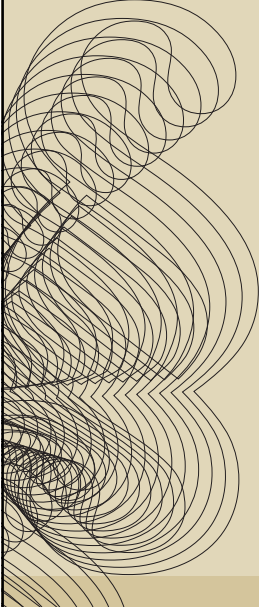
Kunngjøring av felt

- **§ 30:** Kommisjonen avgrensner utredningsfelt og fastlegger rekkefølgen feltene utredes i, ut fra behovet for rettsavklaring og hva som anses "naturlig og hensiktsmessig".
 - Sju felt er avgrenset og kunngjort:
 - 1: Stjernøya/Seiland, kunngjort februar 2009, avsluttet mars 2012.
 - 2: Nesseby, kunngjort februar 2009, avsluttet februar 2013.
 - 3: Sørøya, kunngjort mars 2010, avsluttet oktober 2013.
 - 4: Karasjok, kunngjort januar 2011, avsluttes 201?
 - 5: Varangerhalvøya øst kunngjort mars 2011, avsluttet juni 2014.
 - 6: Varangerhalvøya vest kunngjort mai 2013, avsluttet okt. 2015.
 - 7: Tana – kunngjort september 2014, avsluttes 201?
- **§ 31:** Feltene skal kunngjøres med oppfordring til rettighetshavere om å melde seg; særskilt varsel til nærmere angitte grupper
 - Varsel er sendt til langt flere enn de som er angitt i loven.
 - Skjemaer for melding av rettigheter på www.finnmarkskommisjonen.no. Mottatte meldinger om rettigheter publiseres fortløpende.

10.

FINNMÁRKOKOMIŠUVDNA
FINNMARKSKOMMIŠJONEN

Ansvar for sakens opplysning

Finnmarksloven § 32: Påligger kommisjonen, ikke partene

- Kommisjonen har selv ansvaret for sakens opplysning, og for å fremskaffe det faktiske og historiske grunnlaget for avgjørelsene.

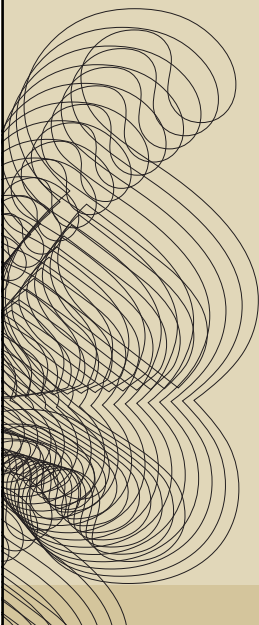
Sakkyndige utredninger (historie, antropologi, faktisk bruk), muntlige forklaringer, gjennomgang av arkiver mv.

- **Sakkyndige utredninger. Generelt**
 - Kommisjonen har i atskillig grad benyttet eksterne sakkyndige.
 - De sakkyndige utredningene er innhentet etter at det er gjennomført anbudskonkurranse i samsvar med reglene for offentlige anskaffelser.
 - Kommisjonen har utformet en oppdragsbeskrivelse for de sakkyndige, men har ikke hatt noen deltakelse underveis i de sakkyndiges arbeid.
 - De sakkyndige må kunne arbeide uavhengig av kommisjonen. Også viktig for kommisjonen å forholde seg fritt til de sakkyndiges arbeid.

11.

FINNMÁRKOKOMIŠUVDNA
FINNMARKSKOMMIŠJONEN

Ansvar for sakens opplysning

- **Tematiske sakkyndige utredninger:**
 - Sjølaksefiske. Allmennhetens bruk. Lovgivningen om statens grunn i Finnmark fra 1775 til 1965. Prosjekt for sikring av bevis (muntlige kilder). Interne rettsforhold i reindriften (problemer og årsaksforhold).
- **Sakkyndige feltutredninger:**
 - Brede og konkrete utredninger av bruk og rettsoppfatninger i feltet i historisk perspektiv og frem til i dag.
 - Det er utarbeidet sakkyndige feltutredninger i de feltene kommisjonen hittil har utredet eller utreder (unntak felt 6 Varangerhalvøya øst).
 - Oppdrag for feltutredning i felt 7 Tana ble utlyst i september 2014 og tildelt NIKU (Norsk Institutt for Kulturminneforskning) i november 2014.
 - Arbeidet har pågått siden årsskiftet 2014/2015 (utredning, intervjuer gjennomgang av skriftlig materiale). Ferdigstilles sommeren 2016.
 - Arbeidet har en *generell innretning*. Fokuserer ikke på konkret fremsatte krav (kravene fremmes parallelt med og etter at de sakkyndige arbeider, og utredes/belyses av kommisjonen selv).

12.

FINNMÁRKOKOMIŠUVDNA
FINNMARKSKOMMIŠJONEN

Ansvaret for sakens opplysning

- **Muntlige forklaringer/kilder**
- Kommisjonen intervjuet eldre folk i feltet, for å sikre muntlige kilder og belyse bruk og rettsopfatninger generelt.
- Kommisjonen vil også intervju vitner som de som har meldt inn – og melder inn – krav i feltet har bedt om at blir intervjuet.
- Kommisjonens folkemøte/informasjonsmøte vil gi informasjon til befolkningen, og bidra til saksopplysningen.

Ev/Elle/Elna Torikka og Petter Jovsset/Josef Moen.

13.

FINNMÁRKOKOMIŠUVDNA
FINNMARKSKOMMIŠJONEN

Ansvaret for sakens opplysning

- Det kan også gjøres befaringer, vanligvis for å opplyse en eller flere retthetsmeldinger/krav i et bestemt område. Det kan også være generelle befaringer for å få oversikt over et felt. Med på befaringer er i tillegg til kommisjonen, interesserepresentanter og parter (de/den som har fremmet krav og FeFo) og eventuelt andre, f.eks guide.

Befaring i Gjeldhaugen, Vestre Jakobselv (felt 5) og Gulgojford/Vuodavuotna (felt 6).

14

FINNMÁRKOKOMIŠUVDNA
FINNMARKSKOMMIŠJONEN

Ansvaret for sakens opplysning

- Det vil også blir gjennomført ett eller flere åpne høringsmøter i feltet, med fokus på generell bruk, og innmeldte kollektive krav.
 - Kan minne om et rettsmøte. Men er det ikke. Kommisjonen har ikke dømmende myndighet. Foreløpig for tidlig å si noe om tidspunktet.
- Krav om individuelle rettigheter vil i større grad bli håndtert i egne bevisopptak/-møter, og ikke i bredt anlagte høringsmøter (det har – med unntak av felt 4 Karasjok – vært praksis hittil).
 - For tidlig å si noe om hvordan dette vil bli gjennomført i Tana.

Høringsmøte i felt 4 Karasjok og felt 5 Varangerhalvøya øst.

15

FINNMÁRKOKOMIŠUVDNA
FINNMARKSKOMMIŠJONEN

Ansvaret for sakens opplysning

- **Arkivgjennomgang**
 - Gjøres i hovedsak av kommisjonen selv, i alle fall når det gjelder de individuelle kravene.
- **Andre forhold av betydning**
- Parter og andre må få vite hvilke krav som er fremmet, og ha anledning til å kommentere disse (kontradiksjon).
- Nettsiden brukes for å oppnå dette:
 - Innkomne krav/meldinger om rettigheter publiseres fortløpende.
 - Sakkyndige utredninger publiseres etter hvert som de ferdigstilles.
 - Kommisjonens møteprotokoller legges på hjemmesiden. Gir ikke informasjon om innholdet i kommisjonens (foreløpige) vurderinger, men om gangen i/fremdriften i arbeidet.

14.

FINNMÁRKOKOMIŠUVDNA
FINNMARKSKOMMIŠJONEN

Ansvar for sakens opplysning

Parter og interesserepresentanter

- Partene i saker for kommisjonen har **rett**, men ikke plikt til å føre bevis (muntlig og skriftlig) om forhold av betydning for deres krav.
- Loven forutsetter at advokatmedvirkning/partsprosess først skal inntre hvis/når sakene behandles for utmarksdomstolen.
- Finnmarkskommisjonen "kan" oppnevne interesserepresentanter.
 - "Rettshjelpslignende tiltak" hvor utgiftene dekkes av staten.
 - Bidrar også til saksopplysningen og gir omverdenen et visst innsyn i kommisjonens virksomhet.
- Kommisjonen tar sikte på å oppnevne interesserepresentanter for ulike brukergrupper i felt 7 i juni 2016.
 - Aktuelle lag og organisasjoner vil bli tilskrevet på forhånd og bedt om å foreslå representanter.
 - Interesserepresentantene får tilgang på alt materiale som legges frem for kommisjonen, og kan kommentere dette. Deltar på befaringer og møter med parter og offentlige høringsmøter. Bidrar med generelle innspill.

15.

FINNMÁRKOKOMIŠUVDNA
FINNMARKSKOMMIŠJONEN

Kommisjonens rapport

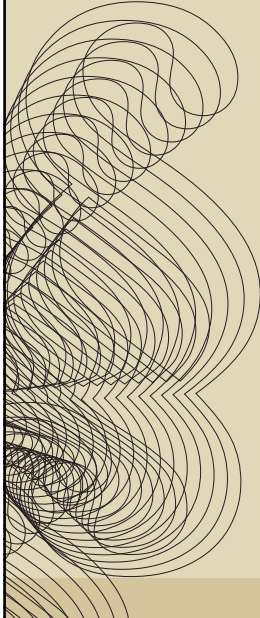
Finnmarksf. § 33: Når et felt er utredet skal kommisjonen avgi en rapport om rettighetsforholdene i feltet.

- Rapporten skal redegjøre for de saksforholdene kommisjonen har bygget på, og for hvem som etter kommisjonens mening er eier av grunnen i feltet, og hvilke bruksrettigheter som eksisterer der.
- Dette innebærer at kommisjonen skal kartlegge rettighetsforholdene i et felt enten det er fremsatt krav eller ikke. Kommisjonen må også ta stilling til aktuelle rettighetsspørsmål som ikke er reist av en part.
 - Det vil typisk være *kollektive rettsdannelser* av typen beiterett for jordbruket, reindriftsrettigheter og rettigheter for befolkningen i hele feltet.
 - I prinsippet skal kommisjonen uavhengig av krav også utrede spørsmål om rettigheter for *mindre kollektive enheter* enn feltets befolkning (bygdelagsrettigheter) og aktuelle spørsmål om *individuelle rettigheter*.
 - I praksis er det ikke gjennomførbart å utrede ikke-fremsatte individuelle spørsmål. Det kan også være vanskelig å identifisere og utrede ikke-fremsatte kollektive rettighetsspørsmål.
 - At kommisjonen ikke har utredet et spørsmål, betyr ikke at eventuelle rettigheter har gått tapt.

16.

FINNMÁRKOKOMIŠUVDNA
FINNMARKSKOMMISSJONEN

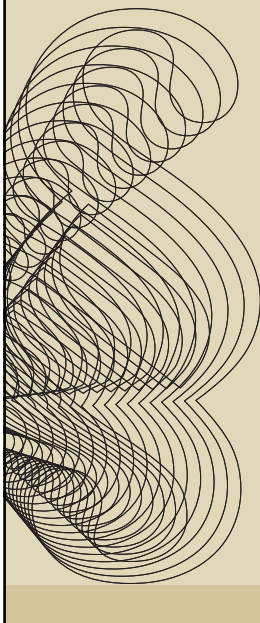
”Standard saksgang” (eksempel: felt 1)

- Feltutlysning (26. februar 2009)
- Sakkyndig feltutredning, og gjennomføring av andre utredninger og undersøkelser (november 2009-januar 2011)
- Oppnevning av interesserepresentanter (august 2010, ble utsatt et halvt år pga kommisjonens økonomi)
- Undersøkelser av innkomne krav og andre aktuelle rettighetsspørsmål som identifiseres i vedkommende felt (juni 2009 – høst 2011)
- Høringsmøter og bevisopptak, befaringer (mai til oktober 2011)
- Utforming av kommisjonens rapport (høst 2011/vinter 2012).
- Offentliggjøring (20. mars 2012)

17.

FINNMÁRKOKOMIŠUVDNA
FINNMARKSKOMMISSJONEN

Anke/overprøving

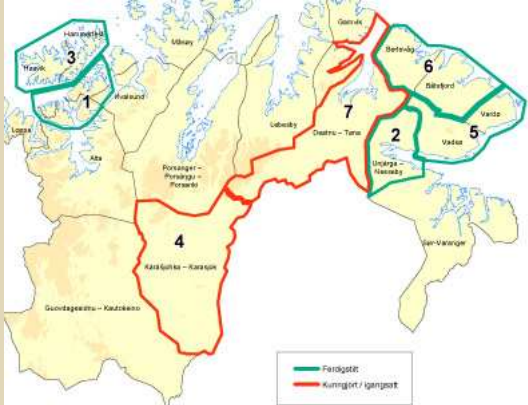
- FeFo plikter etter finnmarksloven § 34 uten ugrunnet opphold å ta stilling til kommisjonens konklusjoner, og sørge for nødvendige tinglysninger mv. om man er enig i konklusjonene.
- Tvister om kommisjonens konklusjoner kan bringes inn for Utmarksdomstolen for Finnmark senest 18 måneder etter at rapporten for feltet er offentliggjort, jf. § 38.
- Utmarksdomstolens konklusjoner kan ankes til Høyesterett, jf. § 42
 - Tvister om konklusjoner i rapporten kan også bringes inn for de vanlige domstolene. Men ikke om de først er reist for Utmarksdomstolen.
 - Spørsmål som ikke er behandlet av kommisjonen, kan bringes inn for de alminnelige domstolene, men ikke for Utmarksdomstolen.
- Partene kan som alternativ til å bringe kommisjonens konklusjoner inn for domstolene, anmode kommisjonen om å mekle, jf. § 35.

18.

FINNMÁRKOKOMIŠUVDNA
FINNMARSKKOMIŠJONEN

Status i kommisjonens arbeid

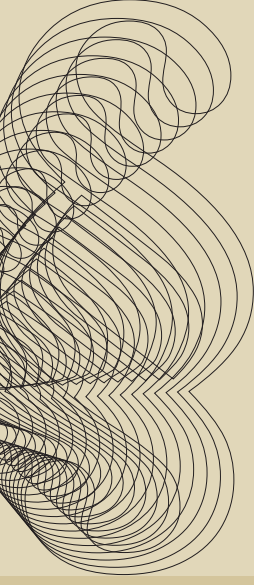

FINNMÁRKOKOMIŠUVDNA
FINNMARSKKOMIŠJONEN

www.finnmarkskommisjonen.no

 FINNMÁRKOKOMIŠUVDNA
FINNMARKSKOMMIŠJONEN

Takk for oppmerksomheta!

19.